

Mesnevî-i Ma'nevî Nüshalarında Bulunan Dîvân-ı Şems Gazellerindeki Aşkla İlgili Beyitler

Malik Uğur Dadak¹

Öz

Bu çalışmada Anadolu'da ve edebiyatımızda önemli yeri olan mutasavvıf ve şair Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin München Bayerische Staatsbibliothek, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa bölümünde bulunan üç *Mesnevî-i Ma'nevî* nüshasından bahsedilmektedir. Çalışmada mevzubahis üç kütüphanede yer alan *Mesnevî-i Ma'nevî* nüshalarının muhtelif kütüphane bilgileri verilerek bu nüshaların tavsifleri yapılmıştır. Söz konusu nüshalarda yazılı *Dîvân-ı Şems* gazelleri Farsça ve Türkçe çevirileriyle birlikte çalışmaya eklenmiştir. İlaveten yukarıda zikredilen üç kütüphaneden seçilen *Mesnevî* nüshalarında yazılı *Dîvân-ı Şems* gazellerinde geçen aşkla ilgili beyitler de mevcut çalışmada öne çıkarılmıştır. Mevlânâ'nın *Mesnevî-i Ma'nevî* nüshalarında *Dîvân-ı Şems*'ten gazellere, Sadî-i Şîrâzî'den ve Fars şiiirinin önde gelen bazı şairlerinden manzumalara rastlamak mümkündür. Ayrıca, çalışmada incelenen nüshaların XIV. yüzyılda istinsah edilmiş olmaları nüshaların önemli ortak bir özelliği olarak dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra, Mevlânâ, *Mesnevî-i Ma'nevî* ve *Dîvân-ı Şems* hakkında özet bilgilere de çalışmada yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevlânâ Celâleddîn Rûmî, *Mesnevî*, *Mesnevî-i Ma'nevî*, *Dîvân-ı Şems*.

Couplets About Love in Divan-i Shams Ghazals found in Mesnevi-i Manevi Manuscripts

Abstract

In this study, three *Mesnevî-i Manevi* manuscripts of the Sufi and poet Mevlana Celaleddin Rumi, who have an important place in Anatolia and our literature, are mentioned in the München Bayerische Staatsbibliothek, Istanbul University Library and Istanbul Suleymaniye Library Nafiz Paşa section. Various library information of the manuscripts of *Mesnevî-i Manevi* located in the three libraries were given and these manuscripts were

¹ Arş. Gör. Dr., Malik Uğur Dadak, Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, ugurdadak@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9968-4769.

described. *Divan-i Shams* ghazals written in the aforementioned manuscripts were added to the study together with their Persian and Turkish translations. In addition, couplets about love in *Divan-i Shams* ghazals written in *Mesnevi* manuscripts selected from the three libraries mentioned above are also highlighted in this study. In Mevlana's *Mesnevi-i Manevi* manuscripts, it is possible to come across ghazals from *Divan-i Shams*, couplets from Sadi-i Shirazi and some of the leading poets of Persian poetry. In addition, the manuscripts examined in the study the fact that they were copied in the 14th century draws attention as an important common feature of the manuscripts. In addition to these, summary information about Mevlana, *Mesnevi-i Manevi* and *Divan-i Shams* is also included in the study.

Keywords: Mevlana Celaleddin Rumi, *Mesnevi*, *Mesnevi-i Manevi*, *Divan-i Shams*.

Extended Abstract

The aim of this study is to introduce the manuscripts of the famous sufi, poet and scholar Mevlana Celaleddin Rumi's books called *Mesnevi-i Manevi*, to show the *Divan-i Shams* ghazals in these manuscripts and to identify the couplets about love in these ghazals. In the present study, three *Mesnevi* manuscripts were examined. One of these manuscripts is in München Bayerische Staatsbibliothek. It is registered to Cod. Pers. 45. Another manuscript is located in the Istanbul University Library, FY 653 fixture number. The third and last manuscript examined in the study is registered at 674 in the Nafiz Paşa section of the Istanbul Süleymaniye Library. Before the descriptions of the mentioned *Mesnevi* manuscripts, brief information is given about Mevlana, *Mesnevi* and *Divan-i Shams*. After these, three *Mesnevi* manuscripts were introduced and described. Descriptions of manuscripts is also included in prose or verse examples, from the first and last pages of the manuscripts. After examining the manuscripts, the existence of seven *Divan-i Shams* ghazals in total was determined. All of these ghazals have been added to the study with their Persian originals and Turkish translations. The numbers and meters of the mentioned ghazals were also written before the ghazals. It has been determined that a ghazal attributed to Mevlana was written in the *Mesnevi* manuscript of the Istanbul Süleymaniye Library, Nafiz Paşa 674, and this ghazal is shown in the conclusion part of the study. The word "love" in seven *Divan-i Shams* ghazals, which were found in the analyzed *Mesnevi* manuscripts, was researched. It has been determined that the words "love" and "lover" are mentioned in thirteen couplets in total in these ghazals. The couplets in which the words "love" and "lover" are mentioned are listed in the conclusion with their Persian originals and Turkish translations. A brief evaluation has been made about the couplets of ghazals in the conclusion part. And also when their copy dates are taken into account. These three *Mesnevi* manuscripts are important because they belong to the 14th century.

Giriş

Mesnevî-i Ma'nevî isimli manzum eserin sahibi Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, hicri 604 yılının Rebiyülevvel ayının altısında, bugün Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Belh şehrinde dünyaya geldi. Babası Bahâeddîn Muhammed ya da diğer ismiyle Bahâeddîn Veled idi. Bahâeddîn Veled, Belh şehrinin tanınmış vaizlerindendi (İstilâmî, 1393: 17). Mevlânâ daha küçük yaşlardayken babası Belh'ten ayrılıp hac yoluna çıktığında oğlu Mevlânâ da onunla birlikteydi. Mevlânâ'nın babası Hac ziyaretinden sonra Anadolu'nun bazı illerini dolaşarak bugünkü Karaman'a, oradan da Konya'ya yerleşmiştir. Mevlânâ, iyi bir tahsil döneminin ardından tasavvufi ilimlerle meşgul olmaya başlamıştır. Bu dönemlerde dini ilimleri meraklılarına aktarmaya ve bu konuda meşguliyetleri çoğalmaya başlayınca Mevlânâ ismi duyulup müritlerinin sayısı artmıştır. Mevlânâ'nın Şems ile karşılaşması da bu dönemlere rastlamaktadır. Bu konudaki muhtelif rivayetlerden anlaşılan, Mevlânâ'nın Şems ile tanışmasının Mevlânâ üzerinde büyük tesir gösterdiği'dir. Nitekim Mevlânâ'nın Şems'le tanıştıktan sonra istinsah edilen bazı eserlerinde Şems'in adı geçmektedir. Öyle ki *Divân-ı Kebîr*'in, *Divân-ı Şems* diye adlandırıldığı da malumdur. Anadolu'nun önemli mutasavvıflarından Mevlânâ, hicri 672 yılının Cemâziyelâhir ayının beşinde Konya'da vefat etmiş ve aynı şehirde adına yapılan türbeye defnedilmiştir. Yukarıda yazılanlar ve Mevlânâ'nın tafsilatlı hal tercümesi için Gölpinarlı'nın hazırladığı *İbtidânâme* (1976) tercümesinden faydalanılmıştır.

Mesnevî, tam adıyla *Mesnevî-i Ma'nevî*, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin altı defter halinde Farsça kaleme alınmış bir eseridir. Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunan muteber nüshaya göre *Mesnevî-i Ma'nevî* yaklaşık yirmi altı bin beyit ihtiva etmektedir. Bu önemli eserin başta Konya olmak üzere Türkiye'de ve dünyanın diğer birçok ülkesinde bulunan kütüphanelerde yüzlerce el yazma nüshalarının olduğu öngörülmektedir. *Mesnevî-i Ma'nevî* nüshalarından bazıları bu esere ilgi duyanların ve araştırmacıların çalışmaları neticesinde birçok kez neşre hazırlanmış, birçok dile çevrilerek meraklılarına sunulmuştur. Ülkemizde de *Mesnevî*'yle ilgili çalışmalar günden güne artarak devam etmektedir.

Mesnevî-i Ma'nevî'nin birinci defterinin yazımına ne zaman başlandığıyla ilgili kesin bir tarih bilinmemektedir. Veled İzbudak'ın *Mesnevî* çevirisindeki önsözde yer alan bilgilere göre, *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytini Mevlânâ kendisi yazmış, geri kalan kısımları ise Mevlânâ söylemiş Hüsametdin Çelebi'ye yazdırmıştır (İzbudak, 1990: ön söz). Abdülbâki Gölpinarlı, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi* adlı eserinde bu konu hakkında isabetli ve açıklayıcı tespitlere yer vermiştir (1981: XI, XII). Gölpinarlı'ya göre *Mesnevî*'nin birinci defteri hicri 656'dan önce yazılmaya başlanmış ve yine bu tarihten önce de bitirilmiş olmalıdır. *Mesnevî*'nin birinci defterinin söylenip yazılmasının tamamlandığı sıralarda Hüsametdin Çelebi'nin eşi vefat etmiş, bu yüzden ikinci defterin söylenip yazılması arasında iki yıl kadar bir duraklama olmuştur. Bu duraklama *Mesnevî*'nin ikinci defterinin ilk beyitlerine şöyle ifade edilmiştir:

مدتی این مثنوی تأخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد
مثنوی که صیقل ارواح بود باز گشتش روز استفتاح بود

Bu Mesnevî bir müddet gecikti / Kanın süt olması için bir süre gerekti.

Mesnevî, ruhların cılası idi / Ona geri dönüş Receb'in on beşinci (on üç Mayıs) günü idi.

Mesnevî'nin birinci defterinin söylenip yazılmasının bitirildiği sıralarda meydana gelen bu duraklamadan sonra altıncı defterin okunup söylenmesine kadar herhangi duraklama olmaksızın Mesnevî'nin tamamlandığı bilinmektedir (Yazıcı, 1989: 158-160).

Mevlânâ'nın dikkatleri üzerine çeken önemli eserlerinden biri de Dîvân-ı Şems isimli manzumesidir. Mevlânâ Dîvân-ı Şems'te, Mesnevî'sinde de olduğu gibi hoşgörüyü, iyiliği, yardımı ve sabrı tasavvufi konularla herkesin anlayabileceği biçimde aktarmıştır. Bu eser vezinlerine göre düzenlenmiş gazel, terkîb-i bend ve rubailerden meydana gelen; Dîvân-ı Şems, Dîvân-ı Kebîr, Külliyyât-ı Şems gibi isimlerle anılan bir eserdir. Dîvân-ı Şems'in eski nüshalarında beyit sayısı otuz bin ile elli bin arasında değişmektedir (Yazıcı, 1994: 432-433). Bu manzum eserin bilinen en güvenilir el yazma kopyası Mevlânâ'nın defnedildiği türbede, Konya Mevlânâ Müzesi'nde bulunmaktadır. Mevlânâ'nın diğer eserleri gibi, Dîvân-ı Şems isimli eserinin de Türkiye'de ve yurt dışında bazı neşirleri hazırlanmıştır (Karaismailoğlu, 2015: 9).

Mesnevî, Dîvân-ı Şems ve Mevlânâ hakkında kısa bilgilerin ardından bu çalışmanın devamında Mesnevî-i Ma'nevî nüshalarında bulunan Dîvân-ı Şems gazellerinden ve bu gazellerdeki aşkla ilgili beyitlerden bahsedilecektir. Mesnevî nüshaları incelemelerimiz sırasında bazı Mesnevî nüshalarının nadiren zahriyelerine, çoğunlukla ferağ kayıtlarından sonraya veya son sayfalarına Dîvân-ı Şems'ten gazeller yazıldığı tespit edilmiştir (Dadak, 2022: 324-353). Bunun yanı sıra söz konusu nüshalarda Fars şiirinin önde gelen şairlerinin manzumlarından kısa parçalara da rastlamak mümkündür. Çalışmada üç Mesnevî nüshasında mevcudiyeti tespit edilen Dîvân-ı Şems gazellerinin Farsçalarına ve Türkçe çevirilerine yer verilerek bu manzumalarda geçen aşkla ilgili beyitlere işaret etmek hedeflenmiştir. Çalışmada istifade edilen her nüsha sayfa sayfa incelenmiştir. Bu nüshalarda geçen söz konusu Farsça manzumlar yazılırken Furûzânfer neşirinden (Furûzânfer, 1336: h.-1345h.); manzumların Türkçe çevirileri için ise Gölpınarlı neşirinden (1957) istifade edilmiştir. İlgili kaynaklarda Türkçe çevirisi bulunamayan az sayıdaki beyitler sonradan Türkçeye çevrilerek sunulmuştur. Mesnevî nüshalarında yer alan Dîvân-ı Şems gazellerinin buldukları varak numaraları belirtilmiş, gazellerin kendi numaraları da ayrıca gösterilmiştir. Gazellerin Mesnevî nüshalarında buldukları varak numaraları, gazel numarasından sonra parantez “( )” içine alınarak eklenmiştir. Söz konusu manzumlarla ilgili nüshalar arasındaki imla ve yazım farklılıklarına değinilmemiş, manzumlar Mesnevî nüshalarında

yazıldıkları şekilleriyle aktarılmıştır. Beyitlerdeki silinmiş veyahut okunamayan sözcük ve kısımlar köşeli parantez “[ ]” içine alınarak gösterilmiştir. Ayrıca, istinsah tarihleri dikkate alınarak aşağıda maddeler halinde sıralan Mesnevî nüshalarının XIV. yüzyılda istinsah edilmiş olmalarından dolayı kendi aralarında önemli ve ortak bir özellik taşıdıklarını da belirtmek gerekir.

Nüşhalarda geçen *Dîvân-ı Şems* gazelleri aktarılırken uygulanan sıralama şöyledir: Öncelikle *Dîvân-ı Şems*'ten manzumların bulunduğu üç nüsha kronolojik sıralanarak her nüsha için müstakil biçimde kütüphane ve muhtelif fihrist bilgileri verildikten sonra söz konusu nüshada yazılı *Dîvân-ı Şems* gazellerinin önce Farsçaları, ardından da Türkçe çevirileri yazılmıştır.

Mevcut çalışma konusu kapsamında *Dîvân-ı Şems*'ten manzumlar içerdiği tespit edilen Mesnevî nüshaları şunlardır:

München Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Pers. 45 (706 h. tarihli)

İstanbul Üniversite Kütüphanesi Nu: FY 653 (758 h. tarihli)

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Nu: 674 (764 h. tarihli)

1- München Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Pers. 45

İstinsah Tarihi: 706 / 1307

Müstensih: Musâ b. Yâhya b. Hamza el-Mevlevî

Nüşhanın Fiziki Özellikleri: Ebadı; 260 x 18,5 cm, 106 yaprak, her sayfada çift sütun, 19 satır, nesih, kahverengi deri kaplı mukavva cilt, miklepli, Mesnevî'nin sadece II. defterini haiz.

Bu nüshanın 1a, 103b, 104a sayfalarında *Dîvân-ı Şems*'ten gazeller mevcuttur.

Mukaddimenin başı (1b):

بیان بعضی از حکمت تأخیر این مجلد...

Mukaddimenin Sonu (1b):

و نسبت او ببنده مجازست یحبهم تمامست یحبونه کدامست.

Manzum metnin başı (1b):

مدتی این مثنوی تأخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد

Manzum metnin sonu (103a):

دیگر ناپذیرا ترش و خام ناقصان سرمدی تم الکلام

München Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Pers. 45 numaralı Mesnevî

nüşhasındaki *Dîvân-ı Şems* Gazelleri

Gazel Numarası: 2 (1a)

Gazelin Vezni: مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن (Recez)

در حلقه سودای تو روحانیان را حالها	ای طایران قدس را عشقت فوزده بالها
در دیده‌های غیب بین هر دم ز تو تمثالها	در لا احب الاقلین پاکی ز صورتها یقین
ماهت نخوانم ای فزون از ماهها و سالها	افلاک از تو سرنگون خاک از تو چون دریای خون
یک قطره خوئی یافته از فضیلت این افضالها	کوه از غمت بشکافته وان غم به دل درتافته
دانی سران را هم بود اندر تبع دنبالها	ای سروران را تو سند بشمار ما را زان عدد
با نقد تو جان کاسدی پامال گشته مالها	سازی ز خاکی سیدی بر وی فرشته حاسدی
آن کو چنین شد حال او بر روی دارد خالها	آن کو تو باشی بال او ای رفعت و اجلال او
صرف زر هم می‌نهد جو بر سر مثقالها	گیرم که خارم خار بد خار از پی گل می‌زهد
قالی بدست این حالها حالی بدست این قالها	فکری بدست افعالها خاکی بدست این مالها
عشقی و شکری با گله آرام با زلزالها	آغاز عالم غلغله پایان عالم زلزله
فال وصال آرد سبق کان عشق زد این فالها	توقیع شمس [آمد] شفق طغرای دولت عشق حق
چون مه منور خرقة‌ها چون گل معطر شالها	از رحمة للعالمین اقبال درویشان ببین
او صد دلیل آوردهٔ ما کرده استدلالها	عشق امر کل ما رقعته‌ای او قلمز و ما جرعه‌ای
از عشق گشته دال الف بی‌عشق الف چون دالها	از عشق گردون مولود بی‌عشق اختر منخسف
جان را از او [خالی مکن تا بردهد اعمالها]	آب حیات آمد سخن کاید ز علم من لدن

2 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

Ey aşkı, kutluluk göğünde uçanlara kol kanat veren, uçanların uçuşunu arttıran sevgili, senin sevda halkanda ruhanilere çeşit çeşit haller gelmede.

Ben batanları sevmem sözünde, gerçekten de suretlerden arınış var. Gizli şeyleri gören gözlere her an senden şekiller, suretler görünmede.

Gönüller senin yüzünden baş aşağı gelmiş, yeryüzü bir kan denizi kesilmiş; ey aylardan da üstün, yıllardan da güzel sevgili, sana ay diyemem ben.

Dağ, gamınla yarılmıştır da o gam ta içine çökmüştür, yalım yalım yalım lanmadadır; bütün bu keremler, bu üstünlükler senin kereminden, senin lütfundan bir katrecik kan elde etmiştir de o yüzden gelişip yetişmiştir.

Ey uluların dayanağı, güvenci bizi de onlardan say. Bilirsin ki kuyruklar da başlara uyup gider.

Topraktan bir ulu er düzer koşarsın da melekler bile kıskanır onu; senin peşin parana karşı can bile müflis bir hale gelir; bütün mallar, mülkler yerlere döşenir, ayaklar altında kalır.

Kimin kolu kanadı olursan ne yücelikler elde eder o, ne ululuklara kavuşur. Hali böyle olan kişinin de benler vardır yüzünde, güzelleştikçe güzelleşir o.

Tutalım ki dikenim. Hem de kötü bir diken; fakat diken de gülle bir aradadır; sarraf, altın tartarken teraziye miskallerle beraber arpa da kor.

İşler fikirlere uygundur, mallar topraktan meydana gelir. Şu haller sözlerden belirir, sözler de hallere işarettir.

Âlemin başlangıcı bir gürültüdür, bir hayhuy; sonu bir sarsıntıdır, bir deprem. Aşkla şükür şikâyetle beraberdir; huzurla rahat sarsıntılarla eş.

Şafak güneşin fermanıdır. Tanrı aşkı devlet tuğrası; buluşma vakti gelip çatmada, bu yorumu aşk yordu çünkü.

Âlemlere rahmet olanın yoksullara bağışladığı yüceliğe, mevkiye bak; hırkalar ay gibi aydın, şallar gül gibi güzel kokuyor.

Aşk tüm bir iş, bizse bir parçasıyız onun. O uçsuz bucaksız bir deniz, bizse bir katrecik. O yüzlerce delil getirmede, bizse o delillerle doğruyu bulabiliyoruz ancak.

Gök, aşkla uzlaşıp dönüyor, aşktan mahrum olunca yıldız bile tutulup sönüyor. Beli bükük dal bile aşkla elif gibi doğrulup yücelmede; fakat aşksız kalınca elif bile dallara dönmede.

Söz bengisudur, çünkü Ledün bilgisinin aşkından doğmadadır. Aşkı canından eksik etme de iyi işlerin meyve versin, çoğaldıkça çoğalsın.

Gazel Numarası: 1317 (103b)

Gazelin Vezni: مفعول مفاعيلن مفعول مفاعيلن (Hezec)

آن میر دروغین بین با اسپک و با زینک	شنگینک و منگینک سرسته به زرینک
چون منکر مرگست او گوید که اجل کو کو	مرگ آیدش از شش سو گوید که منم اینک
گوید اجلس کای خر کو آن همه کر و فر	وان سبلت و آن ببی وان کبرک و آن کینک
کو شاهد و کو شادی مفرش به کیان دادی	خشتست تو را بالین خاکست نهالینک
ترک خور و خفتن گو رو دین حقیقی جو	تا میر ابد باشی بی رسمک و آیینک
بیجان مکن این جان را سرگین مکن این نان را	ای آنک فکندی تو در در تک سرگینک
ما بسته سرگین دان از بهر دریم ای جان	بشکسته شو و در جو ای سرکش خودبینک
چون مرد خدایببی مردی کن و خدمت کن	چون رنج و بلا ببی در رخ مفکن چینک
این هجون منست این تن وان میر منم هم من	تا چند سخن گفتن از سینک و از شینک
شمس الحق تبریزی خود آب حیاتی تو	وان آب کجا یابد جز دیده نمگینک

1317 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

Şu yalancı, şu düzme beye bak hele; eğerceğizini vurmuş, atcağızına kurulmuş, kurumcuklar satmada, övünmeciklere kalkışmada, başına da altıncağızla bezenmiş bir sarık sarmış.

O ölümü inkâr ediyor da nerde ecel, nerde diyor. Ölümse; benim, işte buracıktayım diye altı yönden de gelip çatıyor.

Ecel ona a eşek diyor, nerde o debdebe, o şatafat? Nerde o bıyık buruşun, nerde o büyük burun, o kibrin, o kinceğizin?

Nerde güzeller, nerde zevk safa, halıyı, kilimi kimlere verdin? Yastığın kerpiç, döşüğün de toprak.

Yemeği içmeyi, uyuyup rahat etmeyi bırak, gerçek dini ara da türeciği, yasacığın olmayan ebedi beyliğe erişsin.

Şu canı cansız bırakma, şu ekmeği gübre haline sokma a inciyi gübrelığe düşürmüş adamcağız.

Biz inci aramak için şu gübrelığe girmişiz, kapanmışız. A kendiceğizini gören, beğenen, a baş çekip gururlanan, böbürlenen kişi, sen de başını belini bük de inci ara.

Tanrı erini gördün mü adamlık et, hizmette bulun; eziyete, belaya uğradın mı yüzceğizini buruşturma.

Bu sözler, kendimi kınamadır, o bey de benim ben; niceye bir şuncağızdan, buncağızdan bahsedip duracağım

Ey Tebrizli Tanrı Şems'i, sen zaten abihayatsın, o su senin tuzlu, senin alımlı gözceğizlerinden başka nerde bulunur ki?

Gazel Numarası: 436 (103b-104a)

Gazelin Vezni: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن (Muzâri)

گفتا چه کار داری گفتم مها سلامت	گفتا که کیست بر در گفتم کمین غلامت
گفتا که چند [جوشی] گفتم که تا قیامت	گفتا که چند رانی گفتم که تا بخوانی
کز عشق یاهو کردم من ملک و شهامت	دعوی عشق کردم سوگندها بخوردم
گفتم گواه اشکم زردی رخ علامت	گفتا برای دعوی قاضی گواه خواهد
گفتم به فر عدلت عدلند و پی غرامت	گفتا گواه جرحست تردامنست چشمت
گفتا که خواندت این جا گفتم که بوی جامت	گفتا که بود همره گفتم خیالت ای شه
گفتا ز من چه خواهی گفتم که لطف عامت	گفتا چه عزم داری گفتم وفا و یاری
گفتا چه دیدی آن جا گفتم که صد کرامت	گفتا کجاست خوشتر گفتم که قصر قیصر
گفتا که کیست رهزن گفتم که این ملامت	گفتا چراست خالی گفتم ز بیم رهزن

گفتا که زهد چه بود گفتم ره سلامت
گفتا که چونی آن جا گفتم در استقامت
گفتا کجاست ایمن گفتم که زهد و تقوی
گفتا کجاست آفت گفتم به کوی عشقت
از خویشان برآبی نه در گشده نامت
خامش که گر بگویم من نکته‌های او را

436 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

Kimdir kapıdaki dedi, kul et dedim, kölen olayım senin. Ne işin var dedi, a ay yüzlüm dedim, sana selam vermek isterim.

Ne vakte dek duracaksın dedi, beni çağırınca dek dedim. Ne vakte dek coşacaksın dedi, kıyamet kopuncaya dek dedim.

Aşk davasına giriştim, antlar içtim, aşk yüzünden malımı, mülkümü, adımlı, sanımı yitirdim diye yeminler ettim.

Davaya tanık ister hâkim dedi, tanışım gözyaşı dedim, yüzümün sarılığı da davamın doğruluğuna delil.

Dedi ki: Tanığın tanıklığı makbul değil; gözüne gelince: O zaten edep, terbiyeli değil ki, kötülöklere bulanmış biri. Adaletinin yüceliğine ant olsun ki dedim, ikisi de adildir, ikisi de suçsuz.

Gelirken dedi, kimdi yoldaşın? Hayalin dedim, padişahım, hayalin. Peki dedi, kim çağırırdı buraya seni? Kadehinin kokusu dedim.

Ne niyettesin dedi; vefa etmek, dostluk etmek isterim dedim. Benden ne istersin dedi, herkese, her şeye gösterdiğin lütfu isterim dedim.

Neresi daha güzeldir, neresi daha hoş diye sordu, Kayser'in köşkü dedim. Ne gördün orda dedi, yüzlerce kerem dedim; yüzlerce lütf.

Neden bomboş dedi, yolkesenin korkusundan dedim. Kimdir yolkesen dedi, şu kınanma, yerilme dedim.

Emin yer neresi dedi. Zahitlik, çekinmek dedim. Zahitlik dediğin nedir dedi. Esenlik yolu dedim.

Afet nerde diye sordu. Aşkın civarında dedim. Orda ne âlemdesin sen dedi. Dosdoğruyum dedim.

Sus. Eğer onun esprilerini söylersem kendinden geçersin ve ne kapı açılır, ne de damın kalır.

Gazel Numarası: 2346 (104a)

Gazelin Vezni: مفاعيلن مفاعيلن فعولن (Hezec)

شنيديستي مجالس بالامانه
نصیحت چيست جستن از میانه
مكن راز مارا ای جان فسانه
شنيديستي که الدین نصیحه

فراقش آتش آمد با زیانه	شنیدستی که الفرقه عذاب
نمی‌ارزد به رنج دام دانه	چو لا تاسو علی ما فات گفته‌ست
رها کن ماجرا را ای یگانه	چو فرموده‌ست حق کالصلح خیر
غریبی را رها کن رو به خانه	هلا برجه که ان الله یدعوا
چرا می‌ننگ داری زین نشانه	رها کن حرص را کالفقر فخری
چه باشد گر کم آید خشک نانه	چو ره بگشاد ابیت عند ربی
بخوان بر خود مخوان این را فسانه	تجلی ربه نه کم ز کوهی
در آن زلفی و بی‌آگه چو شانه	خدا با توست حاضر نحن اقرب
بخوان قرآن نسوی تا بنانه	ولی زان زلف شانه زنده گردد
ببر خاموش رو تا آشیانه [آسانه]	چو گفته‌ست انصتو ای طوطی جان

2346 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

A canım benim, sırrımı masal gibi söyleme. Duymuşsundur, meclisler eminlikle durur denmiştir.

Duymuşsundur din öğüttür. Öğüt nedir? Aradan çıkıp gitmek.

Duymuşsundur ayrılık azaptır; ondan ayrılmak yalım yalım alevlenmiş bir ateştir.

Kaybettiğinize tasalanmayın demiştir ya; tuzak zahmetine değmez yem.

Tanrı, uzlaşmak hayırlıdır buyurmuştur ya; at sevimli olayı, unut geçenleri.

Hadi kalk, gerçekten Allah çağırıyor; gariplikten vazgeç, tut evin yolunu.

Bırak hırsı, yoksulluk övüncümdür denmiş; ne diye bu ayıp geliyor sana?

Rabbime konuk olurum sözü yolu açmıştır; ne olurmuş bir kuru ekmek eksik olursa.

“Rabbi tecelli etti dağa” denmiş. Bir dağdan da aşağı değilsin ya? Oku bu ayeti kendine, masal sanma bunu.

Tanrı seninledir, “biz daha da yakınız” diyor; hâlbuki sen tarak gibi o saçlara dalmışsın da haberin bile yok.

Hâlbuki tarak bile o saçlardan dirilir; Kuran’dan, “parmaklarını bile düzer koşarız” ayetine dek oku.

A can dudusu; susun dedi ya; susarak uç, yuvaya dek git.

2- İstanbul Üniversite Kütüphanesi Nu: FY 653

İstinsah Tarihi: 758 / 1357

Müstensih: Muhammed b. Hâc Guhertaş el-Tokâdî el-Mevlevî

Nüshanın Fiziki Özellikleri: Ebadı; 270 x 18,7 – 21,8 x 13,3 cm, 167 yaprak, her sayfada çift sütun, 151. sayfaya kadar 25 satır, 151. sayfadan sonra 23 satır. Selçuk neshi, yarı meşin ciltli, Mesnevî'nin I. ve II. defterlerini haiz.

Bu nüshanın 167b sayfasında *Dîvân-ı Şems*'ten gazeller mevcuttur.

Mukaddimenin başı (I. defter) (1b):

هذا کتاب المثنوی وهو اصول اصول الدین فی کشف اسرار الوصول والیقین و هو فقه الله الاکبر و...

Mukaddimenin Sonu (I. defter) (2a):

و هذا دعائی لا یُردُّ فائدهُ دُعائی لاصنافِ البیةِ شاملُ

Manzum metnin başı (I. defter) (2a):

بشنو این نی چون شکایت می کند از جداییها حکایت می کند

Manzum metnin sonu (I. defter) (86a):

صبر آرد آرزو را نه شتاب فهم کن والله اعلم بالصواب

Mukaddimenin başı (II. defter) (87a):

بیان بعضی از حکمت تأخیر این مجلد...

Mukaddimenin Sonu (II. defter) (87a):

... و نسبت او ببنده مجازست یحبهم تمامست یهبونه کدامست.

Manzum metnin başı (II. defter) (87a):

مدتی این مثنوی تأخیر شد مهلتی بایست تا خون شیر شد

Manzum metnin sonu (II. defter) (167a):

قوم دیگر ناپذیرا ترش و خام ناقصان سرمدی تم الکلام

İstanbul Üniversite Kütüphanesi Nu: FY 653 numaralı Mesnevî nüshasındaki

Dîvân-ı Şems Gazelleri

Gazel Numarası: 729 (167b)

Gazelin Vezni: (Remel) فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

اینک آن جویی که چرخ سبز را گردان کند	اینک آن روی که ماه و زهره را حیران کند
اینک آن چوگان سلطانی که در میدان روح	هر یکی گو را به وحدت سالک میدان کند
اینک آن نوحی که لوح معرفت کشتی اوست	هر که در کشتیش ناید غرقه طوفان کند
هر که از وی خرقه پوشد برکشد خرقه فلک	هر که از وی لقمه یابد حکمتش لقمان کند
نیست ترتیب زمستان و بهارت با شهی	بر من این دم را کند دی بر تو تابستان کند

خار و گل پیشش یکی آمد که او از نوک خار
هر که در آبی گریزد ز امر او آتش شود
من بر این برهان بگویم زانک آن برهان من
چه نگری در دیو مردم این نگر کو دم به دم
اینک آن خضری که میرآب حیوان گشته بود
گرچه نامش فلسفی خود علت اولی نهد
گوهر آینه کست با او دم مزین
دم مزین با آینه تا با تو او همدم بود
کفر و ایمان تو و غیر تو در فرمان اوست
هر که نادان ساخت خود را پیش او نادان شود
دام نان آمد تو را این دانش تقلید و ظن
پس ز نومیدی بود کان کور بر درها رود
هر که چون ماهی نباشد جوید او پایان آب
این سخن آبیست از دریای بی پایان عشق
گر به فقر و صدق پیش آبی به راه عاشقان

بر یکی [کس] خار و بر دیگر کسی بستان کند
هر که در آتش رود از بهر او ریحان کند
گر همه شبهه ست او آن شبهه را برهان کند
آدمی را دیو سازد دیو را انسان کند
زنده را بخشد بقا و مرده را حیوان کند
علت آن فلسفی را از کرم درمان کند
کو از این دم بشکند چون بشکند تاوان کند
گر تو با او دم زنی او روی خود پنهان کند
سر مکش از وی که چشمش غارت ایمان کند
ور برش دانش فروشد غیرتش نادان کند
صورت عین الیقین را علم القرآن کند
داروی دیده نجوید جمله را گریان کند
هر که او ماهی بود کی فکرت پایان کند
تا جهان را آب بخشد جسمها را جان کند
شمس تبریزی تو را همصحبت مردان کند

729 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

İşte buracıkta gökyüzünü döndüren o ırmak; işte buracıkta Ajan, Zühre'nin hayran olduğu o yüz.

İşte buracıkta her topu birliğe çelip meydana sokan o padişah çevgeni.

İşte buracıkta o bilgi tahtasını gemi edinen, gemisine binmeyi tufanlara boğan Nuh.

Kim ondan hırka giyerse feleğin hırkasını çeker alır; kim ondan bir lokma yerse o lokmadaki hikmet onu Lokman haline getirir.

Yazı, kış sırayla değıldir o padişahın; şu anı bana kış yapar, sana yaz.

Tapısında dikenle gül birdir; dikenin ucuyla birini yaralar, öbürüne diken güllük güllüştanlık eder.

Kim suya kaçır sığınırsa su, emriyle ateş kesilir; fakat onun sevgisiyle ateşe atılana ateşi reyhan haline getirir.

Ben şu kuvvetli delile dayanıp söylüyorum; delilim baştanbaşa şüpheден ibaret bile olsa o, o şüpheyi delil yapar.

A adam ne diye şeytana bakıp kalırsın? Sen şuna bak, şuna dikkat et: O, andan âna insanı şeytan haline sokar, şeytanı da insan haline.

İşte buracıkta abıhayata sahip olan o Hızır diriye ölümsüzlük bağışlamada, ölüyü hayvan yapıp gitmede.

Filozof, buna "illet-i ûlâ - ilk sebep" adını takar ama o kerem eder de filozofun illetine de bir derman verir.

Tüm varlık aynasının özüdür o, soluk verme o aynaya; çünkü soluk verirsem buğulanır, suçlu sayar beni.

Suluk verme aynaya da seninle solukdaş olsun ayna; sen ona soluk verdin mi senden yüzünü gizler o.

Senin de küfrün, imanın onun buyruğuydur, senden başkalarının küfrü, imanı da. Ondan baş çekme; onun gözleri imanı yağmalar gider.

Tanrı tapısında kendisini hiçbir şey bilmez sayan nâdan olur; fakat ona karşı bilgi satmaya kalkışanı, gayreti hiçbir şey bilmez bir hale kor.

Bu bilgi, bu taklit, bu sanı, senin için bir ekmek tuzağıdır; iyiden iyiye, görgü halindeki bilgiyi, ancak Kuran'ı belleten verir; kim verdiyse bu bilgiyi o bilir.

O körün kapı kapı dolaşıp durması, ümitsizliktendir; gözüne ilaç aramaz da boyuna ağlar durur.

Balık olmayan suyun sonunu arar. Fakat balık kesilen hiç suyun sonunu düşünür mü?

Bu söz dünyaya sular bağışlamak, bedenleri can haline getirmek için uçsuz, bucaksız aşk denizinden akıp gelen bir sudur.

Âşıkların yoluna yoklukla, gerçeklikle gelirsen Tebrizli Şems, seni erlerin sohbetine alır, er eder.

Gazel Numarası: 2039 (167b)

Gazelin Vezni: مفعول فاعلاتن مفعول فاعلاتن (Muzâri)

ترک من خراب شب گرد [مبتلا کن]	رو سر بنه به بالین تنها مرا رها کن
خواهی بیا ببخشا خواهی برو جفا کن	ماییم موج دریا شب شب تا به روز تنها
بگزین ره سلامت ترک ره بلا کن	از من گریز تا تو هم در بلا نیفتی
بر آب دیده ما صد جای آسیا کن	ماییم آب و دیده در کنج غم خزیده
بکشد کسش نگوید تدبیر خونبها کن	خیره کشی است ما را در با دلی چو خارا
ای زردروی عاشق تو صبر کن وفا کن	بر شاه خوبرویان واجب وفا نباشد
پس من چگونه گویم کین درد را دوا کن	دردی است غیر مردن کان را دوا نباشد

در خواب دوش پیری در کوی عشق دیدم
با دست اشارتم کرد که عزم سوی ما کن
گر ازدهاست در ره عشقی است چون زمرد
از برق آن زمرد هین دفع ازدها کن
بس کن که بیخودم من و تو هنرفزایی
تاریخ بوعلی گو تنبیه بوالعلا کن

2039 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

Yürü, başını yastığa koy, yat; bırak beni, vazgeç geceleri dönüp dolaşan, yanmış yakılmış şu dertliden.

Biz geceleri ta sabahlara dek yapayalnız derya dalgaları arasında bocalar dururuz; istersen gel, bağışla bizi, istersen git, cefa et bize.

Benden kaç da sen belaya uğrama; selamet yoluna düş, bırak bela yolunu.

Gözyaşları dökerek gam bucağında sürünüyoruz; akan gözyaşlarımızın yolunda, yüz yerde, yüz tane değirmen kur.

Zalim, gaddar biri var; mermerden granitten bir gönlü var onun. Bizi tutup çeken o gaddar, adamı öldürür de kimsecikler bari kanının pahasını ver diyemez ona.

Güzeller padişahına, âşıklara vefa etmek vacip değil; ey yüzü sapsarı kesilmiş âşık, sen sabrede gör, sen vefakâr ol.

Bir dert var ki ölümden başka devası yok; artık ben nasıl olur da bu derde çare bul diyebilirim.

Dün gece rüyada bir pir gördüm, aşk köyündeydi; eliyle bana yanımıza gel diye işaret etti.

Dedi ki: Yolda ejderha varsa sende de zümrüt gibi bir aşk var; yürü, o zümrüdün şimşek gibi parıltısıyla ejderhayı kov.

Yeter artık kendimde değilim ben, hünerini arttırmak istiyorsan var, ebu'l-Âli'nin tarihinden bahset, Ebu'l-Âlâ'nın öğütlerini söyle.

3- İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Nu: 674

İstinsah Tarihi: 764 / 1363

Müstensih: Muhammed b. Abdülkerim

Nüshanın Fiziki Özellikleri: Ebadı; 260 x 18,5 – 190 x 125 cm, 124 yaprak, her sayfada çift sütun, 19 satır, nesih. Defterin mukaddimesi yoktur. Mesnevî'nin sadece V. defterini haiz.

Bu nüshanın 1a sayfasında Dîvân-ı Şems'ten bir gazel mevcuttur.

Manzum metnin başı (1b):

طالِبِ آغَازِ سَفَرِ پَنجَمِ اسْت
شِه حَسَامِ الدِّينِ كِه نَوْرِ انْجَمِ اسْت

Manzum metnin sonu (123a):

زان نشد فاروق را زهری گزند   که بُد آن تریاق فاروقیش قند

**İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa Nu: 674 numaralı Mesnevî
nüshasındaki *Dîvân-ı Şems* Gazelleri**

Gazel Numarası: 573 (1a)

Gazelin Vezni: مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن (Hezec)

بر آمد بر شجر طوطی که تا خطبه شکر گوید   به بلبل کرد اشارت گل که تا اشعار برگوید
به سرو سبز وحی آمد که تا جانش بود در تن   میان بندد به خدمت روز و شبها این سمر گوید
همه تسبیح گویند اگر ماهست اگر ماهی   ولیکن عقل استادست او مشروحتر گوید
درآید سنگ در گریه درآید چرخ در کدیه   ز عرش آید دو صد هدیه چو او درس نظر گوید
هزاران سیمبر بینی گشاییده بر او سینه   چو آن عنبرفشان قصه نسیم آن سحر گوید
که را ماند دل آن لحظه که آن جان شرح دل گوید   که را ماند خبر از خود در آن دم کو خبر گوید
حدیث عشق جان گوید حدیث ره روان گوید   حدیث سکر سر گوید حدیث خون جگر گوید

573 Numaralı Gazelin Türkçe Çevirisi

Dudu kuşu, şeker hutbesini okumak için ağaca kondu; gül, şiirler okumasını buyurdu bülbüle.

Yemyeşil selviye, canın bedeninde oldukça belini bağla, gece gündüz hizmet et, bunda fayda var diye vahiy geldi.

Ay olsun, balık olsun hepsi de tesbih etmede; fakat akıl ustadır; o daha da etraflı söylüyor.

O, bakış dersini söylemeye başladı mı taşlar ağlar, gökyüzü dilenir, arştan yüzlerce armağanlar gelir.

O amberler saçan, o seher yelinin hikâyesini söylemeye koyuldu mu binlerce gümüş bedenliyi görürsün ki hepsi de göğüslerini, gönüllerini açmış, ona dalıp gitmiş.

O can, gönlü anlatmaya başlayınca kimde gönül kalır? O haber söylemeye koyulunca kimin kendinden haberi olur?

Can aşkının sözünü eder o; yolculardan bahseder o; başka şükretmeyi anlatır, ciğer kanını hikâye eder o.

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 674 numaralı *Mesnevî* nüshasının 124a sayfasında Mevlânâ'ya isnat edilen on iki satırlık bir gazel daha yazılıdır. Söz konusu gazel, Rızâkuli Hân Hidâyet b. Muhammed Hâdî-i Taberistânî'nin (ö. 29 Haziran 1871) Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Şems*'inden yaptığı bir

seçme olan Şemsu'l-Hakâyik isimli eserinde yer almaktadır. Bu konu hakkında Adnan KARAIŞMAİLOĞLU ve Güngör LEVENT MENTEŞE'nin hazırladıkları yazı (Karaismailoğlu ve Levent Menteşe, 2022, s. 85) tafsilatlı bilgiler içermektedir. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 674 numaralı Mesnevî nüshasında yazılı, Mevlânâ'ya isnat edilen gazel şu şekildedir:

نه ترسا و يهوديم نه گبرم نه مسلمانم	چه تدبير ای مسلمانان که من خود را نمی دانم
نه از کان طبيعیم نه از افلاک گردانم	نه شرقیم نه غربیم نه بریم نه بحریم
نه از مُلک عراقینم نه از خاک خراسانم	نه از هندم نه از چینم نه از بُلغار و سَقسینم
نه از عرشم نه از فرشم نه از کونم نه از کانم	نه از خاکم نه از بادم نه از آبم نه از آتش
نه از آدم نه از حوا نه از فردوس و رضوانم	نه از دنیی نه از عَقَبی نه از جَنَّت نه از دوزخ
نه تن باشد نه جان باشد که من ازجان جانانم	مکانم لامکان باشد نشانم بی نشان باشد
یکی بینم یکی گویم یکی دانم یکی خوانم	دو دیده جفت برون کردم یکی دیدم دو عالم را
بغیر هو و یا من هو دگر چیزی نمی دانم	هو الاول هو الآخر هو الظاهر هو الباطن
به جز رندی و قَلَّاشی نباشد هیچ درمانم	ز جام عشق سرمستم دو عالم رفته از دستم
از آن وقت و از آن ساعت ز عمر خود پشیمانم	اگر در عمر خود روزی دمی بی تو برآوردم
دو عالم زیر پای آرم همی دستی برافشانم	اگر دستم رسد روزی دمی با دوست در خلوت
جز مستی درین دنیا نباشد هیچ درمانم	کنون ای شمس تبریزی چنان مستی تو در عالم

Sonuç

München Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Pers. 45, İstanbul Üniversite Kütüphanesi FY 653 ve İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 674 demirbaş numaralı üç Mesnevî nüshasının tavsifleri ve muhtelif kütüphane bilgilerini içeren bu çalışmada, söz konusu üç nüshada yazılı Dîvân-ı Şems gazelleri tafsilatıyla yukarıda gösterilmiştir. Buna göre 706 / 1307 istinsah tarihli München Bayerische Staatsbibliothek Cod. Pers. 45 numaralı Mesnevî nüshasında Dîvân-ı Şems'ten toplam dört adet gazelin yazılı olduğu tespit edilmiştir. Bu gazellerin biri Recez, biri Muzârî ve ikisi Hezec bahirlerindedir. 758 / 1357 istinsah tarihli İstanbul Üniversite Kütüphanesi FY 653 numaralı Mesnevî nüshasında toplamda iki adet Dîvân-ı Şems gazeli yazılıdır. Bu gazellerin biri Remel bahrinde diğeri Muzârî bahrindedir. 764 / 1363 istinsah tarihli İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 674 numaralı Mesnevî nüshasında ise Hezec bahrinde bir adet Dîvân-ı Şems gazelinin yazılı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca söz konusu nüshada Mevlânâ'ya ait olduğu iddia edilen on iki beyitlik bir gazel daha yazılıdır.

Tahmin edileceği üzere, Mevlânâ'nın Dîvân-ı Şems'te bahsettiği aşk tasavvufi ve ilahi bir aşktır. Mevlânâ Mesnevî'sinde vuslat özlemini aktardığı gibi Dîvân-ı Şems'te de tasavvufi aşktan coşkunlukla ve beyitlerdeki akıcılıkla bahsetmektedir. Bu anlamda yukarıda mevzubahis Mesnevî nüshalarında yazılı

Divân-ı Şems gazellerinde geçen aşka ilgili beyitler örneklendirilecek olursa aşağıdaki beyitlerle karşılaşılabilecektir:

München Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Pers. 45 numaralı nüshada yazılı 2 numaralı gazelde geçen aşkla ilgili beyitler Türkçe çevirileriyle birlikte şu şekildedir:

ای طایران قدس را عشقت فوزده بالها در حلقه سودای تو روحانیان را حالها

Ey aşkı, kutluluk göğünde uçanlara kol kanat veren, uçanların uçuşunu arttırıp duran sevgili, senin sevda halkanda ruhanilere çeşit çeşit haller gelmede.

آغاز عالم غلغله پایان عالم زلزله عشقی و شکرى با گله آرام با زلزلالها

Âlemin başlangıcı bir gürültüdür, bir hayhuy; sonu bir sarsıntıdır, bir deprem. Aşkla şükür, şikâyetle beraberdir; huzurla rahat, sarsıntılarla eş.

توقيع شمس [آمد] شفق طغرای دولت عشق حق فال وصال آرد سبق کان عشق زد این فالها

Şafak güneşin fermanıdır. Tanrı aşkı devlet tuğrası; buluşma vakti gelip çatmada, bu yorumu aşk yordu çünkü.

عشق امر کل ما رقعهای او قلمز و ما جرعهای او صد دلیل آورده ما کرده استدلالها

Aşk tüm bir iş, bizse bir parçasıyız onun. O uçsuz bucaksız bir deniz, bizse bir katrecik. O yüzlerce delil getirmede, bizse o delillerle doğruyu bulabiliyoruz ancak.

از عشق گردون موتلود بی عشق اختر منخسف از عشق گشته دال الف بی عشق الف چون دالها

Gök, aşkla uzlaşıp dönüyor, aşktan mahrum olunca yıldız bile tutulup sönüyor. Beli bükük dal bile aşkla elif gibi doğrulup yücelmede; fakat aşksız kalınca elif bile dallara dönmede.

آب حیات آمد سخن کاید ز علم من لدن جان را از او [خالی مکن تا بردهد اعمالها]

Söz bengisudur, çünkü Ledün bilgisinin aşkından doğmadadır. Aşkı canından eksik etme de iyi işlerin meyve versin, çoğaldıkça çoğalsın.

Yine **München Bayerische Staatsbibliothek, Cod. Pers. 45** numaralı nüshada yazılı 436 numaralı gazelde ise aşkla ilgili şu iki beyitten söz edilebilir:

دعوی عشق کردم سوگندها بخوردم کز عشق یاوه کردم من ملک و شهامت

Aşk davasına giriştim, antlar içtim, aşk yüzünden malımı, mülkümü, adım, sanımı yitirdim diye yeminler ettim.

گفتا کجاست آفت گفتم به کوی عشقت گفتا که چونی آن جا گفتم در استقامت

Afet nerde diye sordu. Aşkın civarında dedim. Orda ne âlemdesin sen dedi. Dosdoğruyum dedim.

İstanbul Üniversite Kütüphanesi FY 653 numaralı nüshada yazılı 729 numaralı gazelde geçen aşkla ilgili beyitler ise şunlardır:

این سخن آبیست از دریای بی‌پایان عشق   تا جهان را آب بخشد جسم‌ها را جان کند

Bu söz dünyaya sular bağışlamak, bedenleri can haline getirmek için uçsuz, bucaksız aşk denizinden akıp gelen bir sudur.

گر به فقر و صدق پیش آبی به راه عاشقان   شمس تبریزی تو را همصحبت مردان کند

Âşıkların yoluna yoklukla, gerçeklikle gelirsen Tebrizli Şems, seni erlerin sohbetine alır, er eder.

İstanbul Üniversite Kütüphanesi FY 653 numaralı nüshada yazılı 2039 numaralı gazelde ise aşkla ilgili şu beyitler dikkat çekmektedir:

بر شاه خوبرویان واجب وفا نباشد   ای زردروی عاشق تو صبر کن وفا کن

Güzeller padişahına, âşıklara vefa etmek vacip değil; ey yüzü sapsarı kesilmiş âşık, sen sabrede gör, sen vefakâr ol.

گر اژدهاست در ره عشقی است چون زمرد   از برق آن زمرد هین دفع اژدها کن

Dedi ki: Yolda ejderha varsa sende de zümrüt gibi bir aşk var; yürü, o zümrüdün şimşek gibi parıltısıyla ejderhayı kov.

İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Nâfiz Paşa 674 numaralı nüshada yazılı Dîvân-ı Şems gazelinde geçen aşkla ilgili beyit ise şöyle yazılmıştır:

حدیث عشق جان گوید حدیث ره روان گوید   حدیث سکر سر گوید حدیث خون جگر گوید

Can aşkının sözünü eder o; yolculardan bahseder o, başka şükretmeyi anlatır, ciğer kanını hikâye eder o.

Yukarıda müstakil olarak gösterilen beyitlerin tümünde عشق (aşk) ve عاشقان (âşıklar) sözcükleri on üç kez geçmektedir. Beyitlerde geçen söz konusu aşk daha önce de bahsedildiği gibi tasavvufi aşktır; Allah'a duyulan kavuşma isteği ve Allah aşkıdır. Bu aşk duygusuna sahip olanların sabırla, dirayetle güçlüklerin üstesinden gelebileceği; bu aşkla dayanıklı ve kararlı olunabileceği ifade edilmektedir. Doğru yola, güzelliğe, hoşluk ve birliğe ulaşmak, vuslata erişmek için aşkın işleri kolaylaştırıcı bir yol olduğu ifade edilmektedir.

Kaynakça

- Dadak, M. U. (2022). Hicri 721, Hicri 722, Hicri 745 Tarihli Üç Mesnevî Nüshası'nın Tavsifi ve Bu Nüshalarda Bulunan Dîvân-i Kebîr Gazelleri. C. MOLLAMEHMETOĞLU ÇEKİCİ (Ed.) içinde, *İslâm Sonrası Türk Dünyasında Doğu-Batı Eksenli Edebiyat Çalışmaları* (s. 324-353). İstanbul: Demavend.
- Eflâkî, A. (2006), *Menâkıbu'l-Arifîn*. (T. Yazıcı, Çev.) İstanbul: Kabcacı.
- Furûzânfer, B. (1336-1345 hş.). *Kulliyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr*. Tahran.

- Gölpınarlı, A. (1981). *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi I.-II. Cilt*. İstanbul: İnkılâp ve Aka.
Karaismailoğlu, A. (2015). *Dîvân-ı Kebîr Gazel Dizini*. Ankara: Akçağ.
Mevlânâ. (1393 h.). *Mesnevî-i Mevlânâ Celâleddîn-i Belhî (Cilt I-VII)*. (M. İstilâmî, Dü.)
Tahran: Sohen.
Mevlânâ. (1957). *Dîvân-ı Kebîr*. (A. Gölpınarlı, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
Mevlânâ. (1990). *Mesnevî*. (A. Gölpınarlı, Dü., & V. İzbudak, Çev.) İstanbul: Milli
Eğitim Bakanlığı.
Veled, S. (1976). *İbtidânâme*. (A. Gölpınarlı, Çev.) Ankara: Güven.
Yazıcı, T. (1994). *Dîvân-ı Kebîr. DîA Cilt IX*. İstanbul.